

Sto let od jedné astronomické výpravy na Mont Blanc

Hana LACKOVÁ a Branislav LACKO

Úvod

Francouzská hvězdárna v Meudonu u Paříže zorganizovala v červnu roku 1905 vědeckou výpravu na Mont Blanc, nejvyšší vrchol Evropy. Vůdcem výpravy byl francouzský astronom Millochau. Z pověření správce hvězdárny prof. Jansena se zúčastnil této výpravy i Dr. Milan R. Štefánik. Cílem výpravy bylo z nedávno zřízené malé observatoře na štítu Mont Blanc studovat planety Slunce a Mars.

Skupina příbuzných, kteří pocházejí z větve po sestře M. R. Štefánika Olze (provdané Hajtšové), se rozhodla po sto letech si připomenout v Chamonix na svazích Mont Blancu stoleté výročí této expedice začátkem července roku 2005. Navázala tak na slovenskou horolezeckou expedici v roce 1992, zorganizovanou Františkem Kelem a Miroslavem Musilem, která se tehdy rozhodla zopakovat výstup na Mont Blanc stejnou cestou, jako astronomická výprava v roce 1905.

Obr. 1. Naše skupina u sousoší –Saussura a Paccarda v Chamomix, prvních úspěšných pokořitelů vrcholu Mont Blanc

Částečný časový posun ve srovnání s výpravou v roce 1905 byl způsoben jednak s ohledem na období čerpání dovolených, jednak proto, že skupina využila průjezd kolem Bodamského jezera zároveň k návštěvě Kostnice, kde si připomněla 590. výročí upálení Jana Husa.

Výprava před 100 lety

Stručný popis výpravy meudonské hvězdárny popsal dr. M. R. Štefánik v článku „Pól mesiaca na vrcholu Mont Blancu“, který byl uveřejněn v Tranovského evangelickém kalendáři pro rok 1907, jehož přetisk byl zveřejněn v knize Kele, F.-Musil, M.: Návraty do Polynézie po Štefánikových stopách (Print-Servis 1996).

Výprava vyrazila 17. června 1905 z údolí Chamomix. Na tehdejší dobu byla dosti početná výprava (jen pro vynesení astronomických přístrojů bylo najmuto 18 nosičů). Sraz všech členů výpravy byl u vodopádu Cascade du Dard. Odtud výprava vyšla přes horskou chatu Pierre-Pointue na Bossonský ledovec, po kterém traverzovala až na svah zvaný Grande Plateau do výšky 3900 metrů. Celá cesta na vrchol Mont Blanc trvala výpravě čtyři dny. Ze třech noclehů, strávených na cestě vzpomíná M. R. Štefánik jmenovitě na ten, který výprava strávila na Grand Boss, kdy celá výprava nocovala na deskách položených na sněhu. Účastníci leželi na úzkém prostoru tak těsně vedle sebe, že se nemohli ani pohnout. Noclehu přitom předcházela namáhavý výstup v silné vichřici ve výšce 4000 m, která byla doprovázena silnými elektrickými výboji.

Výprava však na vrcholu zjistila, že pro delší pobyt celé výpravy je nedostatek zásob, protože velkou část zanechali nosiči v údolí. Proto ve hvězdárně na vrcholu v malé dřevěné budově zůstal jen vedoucí výpravy Millochou, M.R.Štefánik a dva nosiči. Ostatní zahájili sestup, aby vynesli další potraviny na vrchol. Předpokládalo se, že se nosiči obratem po několika dnech s potravinami vrátí na vrchol hory. To se však nestalo. Desátý den již zbytek výpravy na vrcholu spotřeboval všechny potraviny. Navíc špatné počasí a vítr stupně orkánu znemožňovaly astronomická pozorování. Proto 3. července zahájil zbytek výpravy sestup, jen co vítr alespoň trochu zeslábl.

Cesta do údolí byla velmi svízelná. Silný vítr každou chvíli některému ze čtyř sestupujících podrazil nohy. Postup ztěžovaly trhliny o hloubce až 100 m, které vznikly na tajícím ledovci. Vedoucímu výpravy Millochovi se stala nehoda při překonávání jedné trhliny a ostatní ho museli pomocí lan vytahovat na její druhou stranu. Sestup trval dva dny.

V Chamomix se tento zbytek expedice dověděl, že záchranná výprava byla vyslána celkem třikrát, ale vždy se vrátila zpět pro nepřízeň počasí. V městečku již začali počítat s možností, že zbytek výpravy skončil nešťastně na vrcholu.

S délkou pobytu 18 dní na Mont Blancu ustavila výprava na tehdejší dobu rekord v délce trvání vysokohorské expedice.

Výstup. — Štefánek vprostřed.

Obr. 2. M. R. Štefánek uprostřed mezi dvěma horskými průvodci při výpravě v roce 1905 pod vrcholem Mont Blancu

Proto výprava měla ohlas i v tehdejších dobových, populárních časopisech, jak jsme se mohli sami přesvědčit (viz níže).

Připomenutí výpravy po 100 letech

Naše šestičlenná skupina dorazila do Chamonix 4. července 2005 večer, tedy po stu letech, kdy zbytek výpravy s M. R. Štefánkem ukončil v tomto městečku svůj sestup z vrcholu Mont Blanc.

V průběhu třídního pobyt v Chamonix jsme se snažili vyhledat místa, spojená s průběhem výpravy před 100 lety.

Našli jsme hotel Les Chamonix, o kterém se M. R. Štefánek zmiňuje, jako o místě svého ubytování před výstupem a po výstupu na Mont Blanc. Dvojhvězdičkový hotel tvoří část náměstí, které s malým kostelem sv. Michala patří k dnes historickému centru městečka. Podle místních starousedlíků a pracovníků informačního střediska patří k nejstarším hotelům a nezměnil od svého založení název.

K vodopádu Cascade du Dard jsme se dostali z menšího parkoviště, které je vybudováno na druhé serpentíně vozovky k nájezdu do tunelu pod Mont Blancem (silnice N205 směr TURIN – MILANO). Od parkoviště vede horská stezka, která končí u vodopádů. I dnes zde stojí horská chata, podobně jako před sto lety, když zde byl sraz všech účastníků výpravy a začátek cesty na Mont Blanc.

Obr.3. Pohled na Cascade du Dard

Obr.4. Horská chata na Cascade du Dard

Po návratu od vodopádu jsme z téhož parkoviště opačným směrem kolem kontrolního stanoviště před vjezdem do tunelu pod Mont Blanc nastoupili cestu horskou stezkou k Bossonskému ledovci. Současné neustálé celosvětové oteplování naší planety způsobilo, že konec ledovce ustoupil směrem k vrcholu. Ve výšce 1375 m stezka končí v jeho spodní koncové části. Dále je nutno postupovat s horolezeckým vybavením. V roce 1905 prý dosahoval ledovec těsně nad údolím, tj. o několik set metrů níže. Před koncem stezky je nově postavená malá horská chata.

Obr. 5. Pohled na spodní část Bossonského ledovce

V městečku Chamonix jsme vyhledali budovy které patří francouzské astronomické společnosti. Pracoviště je tvořeno několika objekty, včetně malé kupolovité observatoře a je umístěno na konci městečka, kde jsou umístěny hraniční tabule obce Chamonix na ulici Route des Praz , která tvoří výjezd z městečka podél říčky L'Arve směrem na obec Les Praz de Chamonix (silnice N506 na Argentiére a švýcarské město Martigny). Na budově, která je u brány vedle parku Lacets du Belvédère, je umístěna kulatá pamětní deska M. R. Štefánika od slovenského akademického sochaře Milana Greguše, kterou tam umístila desetičlenná horolezecká expedice Společnosti M.R.Štefánika „Mont Blanc 1905-1992“ dne 7. září 1992.

Obr. 6. Pohled na budovy observatoře v Chamonix, kde je umístěna pamětní deska, připomínající zdejší působení M. R. Štefánika.

Bronzová pamětní deska má kruhový tvar o průměru 49 cm. Písmo je plastické, komponované v kruhu plochy desky. Uprostřed je portrét M.R.Štefánika z dob tehdejšího pobytu v Chamomix. Na fotografii je vidět jako černý terč v pravém horním rohu čelní stěny budovy.

Nedaleko observatoře v parku vedle silnice je samostatně stojící jiná asi metr vysoká pamětní deska, která připomíná realizaci prvního bezdrátového telegrafního spojení ve Francii na relaci Mont Blanc – Lyon dne 15. června roku 1932 ve 13 hodin 10 minut. Připomeneme-li si Paccardovi výstupy se rtuťovým barometrem za účelem měření výšky prostřednictvím barometrického tlaku uvědomíme si, že Chamomix bylo již odedávna centrem různých technických a vědeckých experimentů.

Obr. 7. Pamětní deska prvního bezdrátového telegrafního spojení ve Francii

Pobytu v Chamonix jsme využili k výjezdu lanovkou na vrchol Brévent (2525 m), abychom si pohlédli masiv Mont Blanc z protějšího hřebene, ale pro nízkou základnu mraků jsme viděli jen ledovce Bosson, Taconnaz a boční vrchol Aiguille de Bionnassay (4052m). Při výjezdu lanovkou na Aiguille du Midi (3842m) z téže příčiny jen nejbližší nižší vrchol Mont Blanc du Tacul (4248m).

Počasí nám nepřálo. S krátkými přestávkami stále přšelo, na vrcholech byl silný vítr (až 40 km v hod.), nízké mraky bránily rozhledu a teplota pod bodem mrazu (na Aiguille du Midi až -10 stupňů).

Penzion ASTER v Taconnaz, což je část městečka Les Houches blíže k Chamonix, patří k místním horským starobylým penzionům, které zde byly vybudovány již v 18. století. Noví majitelé (majitelka českého původu a francouzský partner horský vůdce a malíř, jehož kresby zdobily interiér penzionu) získali při koupi budovy nejen řadu starých kusů nábytku, ale i vyvázané ročníky obrázkových francouzských časopisů L'ILLUSTRATION (obdoba našeho „Svět v obrazech“). Byly to ročníky z doby před 1. světovou válkou 1905, 1906 a 1908 a pak ročníky 1936 až 1939 z doby před zahájením a ze začátku 2. světové války. Majitelka nám umožnila časopisy prolistovat. Podařilo se nám objevit článek, který popisuje výstup horolezců na Mont Blanc v srpnu 1905 klasickou cestou, stejně jako 17. července 1905 vystoupili Millochou a Štefánek a článek o návštěvě alpinistů v září 1905 na Vallotově a Janssenově observatoři na Mont Blancu a několik dalších, které potvrzují, že problematika výprav na Mont Blanc byla v té době velmi aktuální a populární.

Závěr

Cílem naší výpravy bylo připomenout si působení M. R. Štefánika na astronomických expedicích v letech 1905, 1906 a 1908, kdy celkem šestkrát vystoupil na hvězdárnu za účelem vědeckých pozorování, která byla umístěna na nejvyšší hoře Evropy. Byl to obdivuhodný výkon v tehdejších podmínkách!

Nezapomněli jsme expedici horolezeckou, tak jak ji uskutečnila výprava v roce 1992, i když by to bylo velmi lákavé. Naši skupinu tvořili horolezci a nechtěli jsme působit dojmem, jaký vyvolali ve Františkovi Kelem tři náhodní lidé, které jejich expedice potkala: „Tesne pod Grand Plateau sa medzi nás vmiesili traja muži, hovoriaci česky. Neboli naviazaní na lane, dvaja nemali mačky. Postupovali nekoordinovane a z útržkovitých poznámok sme vyrozumeli, že nemajú s horolezectvom nič spoločné. Typickí adepti tragédií vo veľhorách!“ (citováno z již zmíněné knihy Kele - Musil, str. 29).

Identifikace a návštěva uvedených, dostupných míst nám umožnila i tak si dobře uvědomit odvážné činy našeho slavného příbuzného jednak při stém výročí jeho prvního výstupu na Mont Blanc, jednak u příležitosti 125. výročí jeho narození právě v roce 2005.

Pokud by měl některý ze čtenářů možnost Chamonix navštívit v létě (problematika zimního pobytu v Chamonix by představovala samostatnou kapitolu), předáváme mu několik doporučení, které mu mohou být užitečná.

Od místních obyvatel jsme byli informováni, že nejlepší období pro letní vysokohorskou turistiku kolem masivu Mont Blanc je měsíc srpen. Počasí je v tomto měsíci slunečné, stabilní a převládá dobrá viditelnost.

Pokud někdo dává přednost levnějšímu ubytování, je možno ho získat v malých penzionech, kterých je zejména v nejbližším okolí Chamonix poměrně mnoho a splňují standardní ubytování podmínky pro nenáročné. Většinou lze u nich bezplatně parkovat. Pokud požadují nocležníci možnost samostatného vaření z vlastních zásob, je nutno se speciálně na tuto možnost přepnat. Není to obvyklé, ale řada penzionů, které jsou orientovány na mladé horolezecké skupiny, takovou možnost po dohodě umožňuje. Hotely jsou zde kvalitní, v rozmezí jedné až čtyř hvězdiček, ale v obvyklé střediskové vysokohorské cenové skupině, spíše pro majetnější klientelu.

Doporučujeme začít pobyt a výlety po okolí návštěvou turistických informačních center, ať již v Chamonix nebo Les Houches. Velmi pestrá nabídka různých turistických prospektů, map a jiných informací, včetně velmi informovaných, ochotných pracovníků, kteří mluví více světovými jazyky, poskytne opravdu cenné, aktuální rady a zodpoví případné dotazy. Lze též využít stránek sítě Internet www.chamonix.com, www.leshouches.com, www.servoz.com resp. info@chamonix.com, info@leshouches.com a info@servos.com.

Možnosti vyžití jsou v celém údolí nepřehledné: od lanovek, elektrovlaků, sportovních středisek, která nabízejí nejen různé výcviky, ale i atrakce (např. „svezení“ s instruktorem na padákovém kluzáku). Jejich využití je spíše otázka dostatku času a finančních prostředků.

Rozhodně není možno zapomenout na skutečnost, že se jedná o vysokohorskou turistiku ve výškách 2000 až 4000 metrů, a proto je potřeba pamatovat na řádné vysokohorské teplé oblečení, ukázněně se řídit se doporučením zkušených horských vůdců a nepřeceňovat své síly!

Příjezd autem do údolí je možný buď po silnicích dálničního typu ze směru od Annecy, Albertville a Ženevy (rychlejší, pohodlná varianta) nebo ze švýcarské strany regionální silnicí N115 přes Martigny, Vallorcine a Argentiére. Pokud někdo rád vychutnává jízdu sérií prudce stoupajících a pak prudce klesajících serpentýn s krásnými výhledy na okolní scenérie a na svahy s typickými švýcarskými vysokohorskými vinicemi (Martigny), měl by dát přednost příjezdu ze švýcarské strany do údolí, byť po užší, pomalejší silnici.

Údolí Chamonix s masivem Mont Blanc, nejvyšší horou Evropy rozhodně stojí za shlédnutí. A pokud se tam vypravíte, nezapomeňte si připomenout, že Dr. M. R. Štefánik,

kteřý se spolu s T. G. Masarykem a E. Benešem zasloužil o vznik ČSR, zde prokázal osobní odvahu a odvedl velký kus práce pro světovou astronomii.

Literatura:

Kele,F.-Musil,M.: Návraty do Polynézie po Štefánikových stopách.

Print-Servis 1996 Bratislava

Štefánik, M.: Pol mesiaca na vrcholu Mont Blancu.

Trasnovský evanjelický kalendár 1907

Články ve francouzském časopisu L'ILLUSTRATION (obdoba našeho „Svět v obrazech“), které byly uveřejněny v roce 1905, 1906 a 1907 a výstupech na Mont Blanc a o Julesovi Janssenovi. Časopisy byly nalezeny ve vyvázaných ročnících časopisu na pensionu „ASTER“ v Chamomix (Les Houches).

L'Illustracion 26. Auut, No 3261 - 143

Le Mont Blanc. (Jean CERVIN)

Článek popisuje výstup horolezců na Mont Blanc v srpnu 1905 klasickou cestou, stejně jak 17. července 1905 vystoupili Millochau a Štefánik.

L'Illustracion 30. september No 3266 - 223

Un exploit d'alpines l'observatore. (Vallot, Janssen)

Návštěva alpinistů v září 1905 na Vallotově a Janssenově observatoři na Mont Blancu.

L'Illustracion 20. Juillet No 3360

L'Ascension du Mont Blanc.

L'Illustracion 1907 No 3383 – 426

J. Janssen (1824 – 1907)

Článek o prof. Julesu Janssenovi, zakladateli astrofyziky, který zemřel 23. prosince 1907.

Příloha:

Výstupy M. R. Štefánika na Mont Blanc.

(Tabulku sestavil Dušan Lacko st.)

1. výstup - s hvězdářem Millochauem, rok 1905

17. červen	V 7.00 hod ze Chamonix. Příchod na Pierre-Pontue v 10.00 hod. Ve 13.15 hod pokračovali v cestě a v 18.00 hod dosáhli Grands-Mulets.
19. červen	V 6.00 hod odchod z Grands-Mulets a příchod v 17.00 hod na Bosses.
20. června	9.45 hod odchod z Bosses a o 16.30 příchod na vrchol Mont Blancu.
20. červen- 3. červenec	V Janssenově hvězdárně na vrcholu Mont Blancu.
3. červenec	Zahájili z vrcholu sestup a ve 14.15 dosáhli Bosses a v 17.45 hod jsou na chatě na Grands Mulets.
4. červenec	V 7.00 hod sestup z Grands Mulets, v 10.00 hod na Pierre-Pontue, ve

13.45 návrat do Chamonix.

2. výstup - s Millochauem, rok 1906

- 20. červenec Odchod ze Chamonix a příchod na Grands Mulets.
- 21.-22. červenec Pozorování tellurických čar v infračervené části spektra.
- 23. červenec Výstup z Grands-Mulets odchod na Mont Blanc v 17.00 dosažení vrcholu a pokračování ve studiu tellurických čar.
- 31. červenec 11.00 sestup z vrcholu.
- 1. srpen V 16.00 hod návrat do Chamonix

3. výstup - s ruským astronomem A. Gankým, rok 1906

- 28. srpen Odchod ze Chamonix.
- 30. srpen V 15.00 příchod na vrchol Mont Blanc.
- 30. srpen-5. září V Janssenově hvězdárně pozorování povrchu Slunce a planet Mars a Jupiter. Prováděny také meteorologická měření.
- 5. září Sestup z vrcholu.

4. výstup, rok 1908

- 10. červenec Odchod ze Chamonix na Grands-Mulets.
- 11. červenec Z Grands-Mulets na Bosses, kde konal meteorologická pozorování a měření. Studie o vzniku krupobití a cyklonů, práce se stetoskopem.
- 14. červenec Z Bosses na vrchol Mont Blancu.
- 14.-18. červenec Na vrcholu v Janssenově hvězdárně zjišťování stavu budovy.
- 18. červenec Sestup z vrcholu, v 18.00 hod dosažení Grands-Mulets, dále pokračování v sestupu na Pierre-Pointue a před půlnocí příchod do Chamonix.

5. výstup, rok 1908

- 24. srpen Ze Chamonix na Bosses.
- 26. srpen Příchod na vrchol.
- 26.-31. srpen V Janssenově hvězdárně. Komisionální prohlídka budovy s de la Baumem a s Vallotem. Rozebrání velkého dalekohledu.
- 31. srpen Návrat do Chamonix.

6. výstup, rok 1908

- 15. září Ze Chamonix na Grands-Mulets.
- 16. září Na Bosses.
- 17. září Příchod na vrchol.
- 17.-21. září Pobyť na vrcholu.
- 21. září Zahájen sestup do Chamonix, snesení součástí rozebraného dalekohledu.